

37.13

UNDERVISNINGSVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN **UDKAST**

33

Økonomi 1974

FOLKESKOLENS LÆSEPLANSUDVALG

Folkeskolens læseplansudvalg

Skoledirektør Hans Jensen, *formand*
Overlærer Bent Andersen
Skoleinspektør Mogens Andersen
Undervisningsinspektør Jens Bach
Undervisningsdirektør A. Baunsbak-Jensen
Overlærer Else Byrith
Undervisningsinspektør A. Bøgeskov
Skolebestyrer B. Christensen-Dalsgaard
Undervisningsdirektør Rikard Frederiksen
Fuldmægtig Henrik Helsted, *tilforordnet*
Undervisningsinspektør Per Iversen
Skoledirektør Poul E. Jacobsen
Overlærer Jørgen Jensen
Skoledirektør mag. art. Kr. Thomsen Jensen
Undervisningsinspektør I. Skov Jørgensen
Overlærer Kirsten Kjersgaard
Undervisningsdirektør O. I. Mikkelsen
Fuldmægtig Eyvind Noer, *tilforordnet*
Undervisningsinspektør B. Kehlet Nørskov
Førstelærer Mogens Rafn
Skoledirektør Svend Aage Rasmussen
Adjunkt Kurt Stolt
Rektor Harald Torpe
Overlærer Kaj Varming

NB! Vedrørende spørgsmål om undervisningslokalers, herunder faglokalers udformning og indretning henvises til den af *Folkeskolens Byggeudvalg* udarbejdede publikation »Projekteringsgrundlag for folkeskoler« (Undervisningsministeriet, seneste udgave).

UNDERVISNINGSVEJLEDNING FOR FOLKESKOLEN - UDKAST

33

Økonomi

1974

FOLKESKOLENS LÆSEPLANSUDVALG
I KOMMISSION HOS LÆRERFORENINGERNES MATERIALEUDVALG

FORORD

Nærværende udkast til undervisningsvejledning er et led i den række vejledninger, der udsendes af Folkeskolens Læseplansudvalg på grundlag af forslag til lov om folkeskolen af 15. december 1972, hvor der i § 4, stk. 8, bl. a. anføres:

»Undervisningsministeren fastsætter regler om formålet med undervisningen i de enkelte fag eller faggrupper og udsender vejledende timefordelingsplaner og læseplaner, jfr. § 16, stk. 1.«

Udvalget ønsker at præcisere, at dette udkast sammen med de øvrige udkast til vejledninger i første række har til formål at danne grundlag for fortsatte drøftelser omkring indholdet og tilrettelæggelsen af folkeskolens undervisning. Det kan således ikke være udgangspunkt for en generel revision af de lokale undervisningsplaner, så længe der ikke er taget politisk stilling til det fremtidige lovgrundlag. Indholdet i udkastet vil dog formentlig tillige inden for de gældende undervisningsplaners rammer kunne virke inspirerende for undervisningen.

Udarbejdelsen af vejledningen har været overdraget læseplansudvalgets fagudvalg 8, der har haft følgende sammensætning:

Skoledirektør, mag.art. Kr. Thomsen Jensen, København, formand.

Professor Carl Aage Larsen, Danmarks Lærerhøjskole.

Sektionschef Johan Engelhardt, Nordisk Kultursekretariat.

Viceinspektør J. J. Christensen, direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m. v., sekretær.

Denne vejledning er udarbejdet som følge af lovforslagets § 9, stk. 1, hvor der anføres:

»Ud over den undervisning, som skal tilbydes efter §§ 4 og 7, jfr. § 8, kan der tilbydes eleverne på 8.-10. klassetrin undervisning i andre fag og emner, herunder i:

- 1) latin og fransk
- 2) datalære
- 3) psykologi og sociologi
- 4) maskinskrivning
- 5) økonomi og virksomhedslære.«

Som særlig sagkyndig ved udarbejdelse af dette hæfte har afdelingsleder Mette Koefoed Bjørnsen, Danmarks Lærerhøjskole, været inddraget.

Vejledningen er i den foreliggende form tiltrådt af Folkeskolens Læseplansudvalg som dette udvalgs udkast til undervisningsvejledning for det omhandlede område i folkeskolen.

Oversigt over vejledningerne findes på omslagets bagside.

Folkeskolens Læseplansudvalg,
november 1974,
Hans Jensen.

INDHOLD

1. Formål	7
1.1. Bemærkninger til formålet	7
2. Undervisningens indhold	9
2.1. Almindelige økonomiske grundbegreber	9
2.2. Eksempler på økonomiske sammenhænge	13
2.3. Eksempler på økonomisk-statistiske udtryksformer	13
2.4. Eksempler på emner i undervisningen	19
3. Undervisningens tilrettelæggelse	20
3.1. Almindelige bemærkninger	20
3.2. Emnet »Den økonomiske sammenhæng«	21
3.3. Emnet »Den økonomiske politik«	25

Formålet med undervisningen er, at eleverne opnår kendskab til og forståelse af den økonomiske sammenhæng, den økonomiske udvikling, de økonomisk-politiske målsætninger og de økonomisk-politiske indgreb. Der lægges i denne forbindelse vægt på, at eleverne får forståelse af forholdet mellem de økonomiske drivkræfter og faktorer af ikke-økonomisk karakter. Disse sidste kan indgå i og stride imod de økonomisk-politiske målsætninger og indgreb. Derved skal eleverne opnå mulighed for at forstå og vurdere den fremlægning af disse forhold i den offentlige debat, som de møder i massemedierne – og således økonomisk-politisk blive mere forbrugerbevidste.

Det tilstræbes endvidere, at eleverne får interesse for at opnå viden om og forståelse af økonomiske sammenhænge, regionale økonomiske forskelle og forskellige økonomiske systemer og dermed af menneskers og grupperes forskellige økonomiske vilkår samt forståelse af egne og andres fordomme i forbindelse med vurdering af økonomisk-politiske problemstillinger og -løsninger.

1.1. Bemærkninger til formålet

Økonomiske spørgsmål er en væsentlig del af menneskers daglige tilværelse. For

de fleste af os er økonomien noget, der handler om penge og om den tid og de kræfter, vi bruger på at erhverve en indkomst og give den ud igen. Vi er blevet så vant til at bruge penge som bytemiddel, at vi ofte slet ikke ser, at det interessante ikke er pengene i sig selv, men deres købekraft – med andre ord varesiden af det økonomiske liv.

Så godt som alle samfundsproblemer har en økonomisk side. Den viser sig ikke mindst, når man forsøger at løse problemerne. I denne forbindelse må det understreges, at der er en sammenhæng mellem den enkeltes økonomi (i husholdningerne og i erhvervslivet) og hele samfundets og samfundenes økonomi. Det indebærer dels, at borgerne hver især har et medansvar for den økonomiske udvikling, dels at samfundets økonomi er noget andet og mere end summen af borgernes økonomi. Dette sidste forhold betyder, at man ikke uden videre blot kan betragte samfundet som en kæmpehusholdning eller en kæmpevirksomhed, hvorom der gælder de samme økonomiske »love« som i den personlige økonomi og i driftsøkonomien.

Økonomiske forhold ligger direkte eller indirekte til grund for en væsentlig del af de politiske beslutninger i samfundet. Det gælder både de beslutninger,

der træffes af vælgerne ved valgene, og de beslutninger, som mellem valgene træffes af politikerne på vælgerne vegne. Denne kendsgerning forklarer, at økonomiske spørgsmål udgør en væsentlig del af den informationsstrøm, vi udsættes for gennem presse og TV.

Kendskab til den økonomiske begrebsverden og udtryksform, forståelse af de økonomiske kræfter og de økonomiske sammenhænge, evnen til at analysere og fortolke økonomisk-statistisk materiale og udsagn om samfundsøkonomiske forhold er væsentlige midler til at værges sig mod ensidig påvirkning, ikke mindst gennem massemediernes. Målet med undervisningen i samfundsøkonomi er således til syvende og sidst at give eleverne mulighed for økonomisk-politisk at blive mere »forbrugerbevidste«.

Erkendelse og forståelse af økonomiske sammenhænge er endvidere en nøgle

bl. a. til forståelse af andre sociale grupper, andre områders og andre folkeslags problemer. Samfundsøkonomi er derfor en væsentlig del af forklaringsgrundlaget i fagene historie og geografi og giver en særlig synsvinkel på social organisation i tid og rum.

Gennem erkendelse og forståelse af de økonomiske faktorer, strukturer og problemstillinger – ikke mindst i forbindelse med den økonomiske udvikling – skabes en baggrund for erkendelse og forståelse af de ikke-økonomiske faktoreres betydning og dermed af mulighederne for at overvinde eventuelle modsætninger mellem den økonomiske målsætning og den menneskelige trivsel. Det drejer sig først og fremmest om målet økonomisk vækst stillet over for velfærd uden stress og miljøødelæggelse og over for en ligeligere fordeling af knaphedsgoder og økonomiske muligheder.

2.1. Almindelige økonomiske grundbegreber

Behov. Det er karakteristisk for de økonomiske overvejelser, at de forudsætter menneskelige behov, dvs. oplevelse af mangler kombineret med forestillinger om, hvad det er, der kan afhjælpe mangelfornemmelserne.

Efterspørgsel og udbud. Behov og indkomst (købeevnen) afgør, hvor meget den enkelte ønsker at aftage (efterspørgsel) af de forskellige varer og tjenesteydelser. Omkostningerne ved at producere, der bl. a. er bestemt af tekniske forhold, afgør, hvor meget der tilbydes (udbydes) af de forskellige varer og tjenester til en given pris.

Ressourcer (produktionskræfter, produktionsfaktorer eller produktionsmidler) er grundlaget for produktionen. Økonomerne deler ofte ressourcerne op i 3 hovedgrupper: Naturrigdomme (jord, skov, mineraler m. v.), arbejdskraft (den menneskelige indsats i produktionen) og realkapital (de menneskeskabte (producerede) produktionsmidler).

Realkapital er landets produktionsmidler, f. eks. maskiner, redskaber, fabriks-

bygninger, husdyr og skibe. Realkapitalen er den *virkelige* kapital i modsætning til pengekapitalen. Den skabes ved *investering*. Da realkapitalen således skabes ved en produktion, kaldes den ofte »de *producerede* produktionsmidler« i modsætning til de *naturgivne*.

Produktion betyder fremstilling af varer og tillige tjenesteydelser. Det afgørende er ikke, at der skabes noget materielt, men at nogen efterspørger og derfor vil betale det gode, som er skabt. Derfor er f. eks. også handel, undervisning og offentlig administration samfundsøkonomisk betragtet en del af produktionen.

Produktionsresultatet måles som værdien af det, der er præsteret i årets løb i samtlige landets erhvervsvirksomheder, offentlige såvel som private. Det betegnes ofte som nationalproduktet eller »samfundslagkagen«.

Økonomisk vækst er et mål for den årlige forøgelse af nationalproduktet. Den udtrykkes ofte som den årlige stigning i nationalproduktet pr. indbygger, vel at mærke, når prisstigninger (inflationen) er fraregnet.

Velstandsstigning kan ytre sig på flere måder, f. eks. ved erhvervelse af flere

hospitaller, veje eller skoler, men den kan også give sig udslag i goder som mindre forurening, mere fritid, bedre trivsel på arbejdspladsen, bedre uddannelsesmuligheder eller større politisk indflydelse. Velstandsstigningen er derfor ikke nødvendigvis identisk med den økonomiske vækst.

Arbejdsdeling (specialisering af produktionen) er udtryk for, at den enkelte yder en indsats, afhængig af evner, oplæring og samfundsmæssig placering (opdeling på erhverv, fag, produktionstrin og speciale inden for den enkelte arbejdsplads). Arbejdsdelingen giver økonomiske fordele, men samtidig økonomisk afhængighed og risiko for trivselsmæssige ulemper.

Produktivitet er et mål for produktionsresultatet pr. indsat enhed af de forskellige produktionsfaktorer, f. eks. produktion pr. ha. jord, produktion pr. arbejdstime eller produktion pr. maskintime. Da produktionsfaktorerne netop samarbejder, er det svært at måle produktiviteten for hver enkelt faktor isoleret.

Indkomst omfatter pengeindkomst (løn, rente, profit og sociale ydelser) og realindkomst (det, man kan købe for pengeindkomsten).

Formue er enten erhvervsformue (som skal give et økonomisk udbytte) eller nydelsesformue som for eksempel indbo, sommerhus eller bil.

Forbrug og opsparing. Forbrug er anvendelse af varer og tjenesteydelser, og opsparing er udsættelse af forbrug. Opsparingen bremser på kort sigt forbruget, men danner samtidig grundlag for investeringer og dermed for større fremtidig produktion og forbrug.

Investering er produktion af realkapital. Man vedligeholder og forbedrer produktionsapparatets ydeevne og dermed de fremtidige produktions- og forbrugsmuligheder. Investeringer er nøglen til økonomisk vækst. Private erhvervsinvesteringer er normalt profitstyrede i modsætning til grundlags- og velfærdsinvesteringer, (f. eks. kloakering, anlæggelse af veje og opførelse af hospitaller, biblioteker), der ikke skal give overskud.

Penge- og omsætningsmidler (mønter, sedler og træk på check- og girokonto) er betalingsmidler, men også blot en praktisk regneenhed, som bruges, når man udtrykker værdier eller lægger værdier sammen.

Kredit er en tidsmæssig udskydelse af en betaling. Kredit omfatter blandt andet afbetaling, bankkredit og realkredit (prioritering af fast ejendom).

Inflation er kraftige prisstigninger, der fører til nye prisstigninger. Bag inflationen ligger indkomstkapløbet mellem lønninger og avancer. Den påvirker konkurrenceevnen over for udlandet: Hvis inflationen er stærkere her i landet end i udlandet, bliver det svært at eksportere danske varer og samtidig fristende at importere udenlandske produkter. Inflationen kan derfor let føre til valutavanskeligheder. Samtidig ændrer den fordelingen, for eksempel til fordel for debitorer, dvs. folk, som har gæld, bl. a. huskere og selvstændige erhvervsdrivende, og til ulempe for kreditorer og sparere.

Mens en inflation normalt ledsages af høj økonomisk aktivitet med »fuld beskæftigelse«, er en såkaldt *stagflation* en kombination af stagnation (økonomisk stilstand med arbejdsløshed) og inflation

(pris- og omkostningsstigninger). En sådan stagflation er vanskelig at bekæmpe, fordi indgreb over for stagnationen ofte vil forstærke inflationen, og forsøg på at dæmpe inflationen let vil føre til øget arbejdsløshed.

Udenrigsomsætning – import og eksport – er handel over landegrænserne. *Handelsbalancen* er udenrigshandelsregnskab. *Betalingsbalancen* er valutakasse-regnskabet. *Kapitalbalancen* er valuta-status. *Valutastillingen* er banksystemets valutalikviditet.

Valuta kan afgrænses som udenlandske betalingsmidler, og valutakurser er udtryk for den pris, angivet i ét lands valuta, der betales pr. enhed af et andet lands valuta. En ændring af valutakursen forskyder det indbyrdes konkurrenceniveau mellem de to lande, der er tale om, til fordel for det land, som nedskriver (devaluerer) sin valuta, fordi valutakursændringen betyder højere priser omregnet efter den nu dyrere fremmede valuta. Dette gælder, både når det devaluerende land eksporterer, og når det importerer. De eksporterede mængder vil derfor stige og de importerede mængder falde. Valutamæssigt indkasseres sandsynligvis en fordel, men samtidig forstærkes inflationen, fordi både import- og eksportpriser stiger. Dette forhøjer omkostningsniveauet i det devaluerende land, og så forsvinder konkurrenceevnen igen. Derfor giver devalueringen ofte kun en ret kortsigtet fordel for det land, der devaluerer.

Fordelingen af årets produktionsresultat (nationalproduktet) sker mellem dem, som i samarbejde har produceret det, dvs. mellem lønmodtagerne, rentemodtagerne og profitmodtagerne. Til dette pro-

blem hører spørgsmålet om økonomisk demokrati, endvidere fordelingen af de samlede indkomster mellem landets skatteydere og dermed problemer i forbindelse med den skæve indkomst- og formuefordeling og de politiske bestræbelser på via skatte- og socialpolitik at nå til større økonomisk udjævning.

Den økonomiske politik omfatter »styring« af den økonomiske aktivitet efter politisk fastlagte målsætninger ved hjælp af politisk fastlagte midler (indgreb). Der er især tale om penge- og kreditpolitiske, finanspolitiske, indkomstpolitiske og handels- og valutapolitiske indgreb med det formål at opretholde et højt beskæftigelses- og produktionsniveau, uden at det resulterer i inflation, valutaunderskud og arbejdsløshed. Disse krav er det imidlertid vanskeligt at forene.

Penge- og kreditpolitik er Nationalbankens og statens bestræbelser på at påvirke det økonomiske liv ved at gøre det dyrt eller billigt og svært eller let at låne penge. Et højt renteniveau og et lavt kreditloft er således udtryk for en stram penge- og kreditpolitik, der er iværksat for at lægge en dæmper på den økonomiske aktivitet og dermed valutaforbruget. Svagheden ved penge- og kreditpolitikken er især, at den først og fremmest rammer investeringerne og dermed beskæftigelsen og fremtidens produktionsmuligheder. Styrken er især, at Nationalbanken kan gribe ind administrativt, uden folketingets godkendelse.

Finanspolitik er indgreb i den økonomiske aktivitet gennem ændringer i det offentliges indtægter og udgifter, først og fremmest statens. Ved at opkræve større beløb i skatter end det, der kræves til

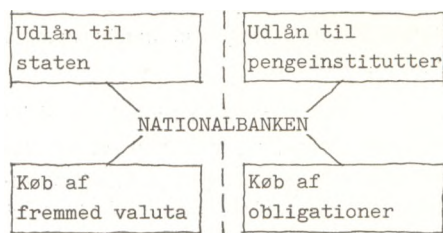
dækning af statens udgifter, kan en regering formindske borgernes købekraft og dermed dæmpe forbruget og som følge heraf investeringerne. Omvendt kan staten puste liv i det økonomiske kredsløb ved at nedsætte skatterne og forøge de offentlige udgifter til f. eks. folkepension, skolevæsen, hospitaler og veje. Svagheden ved en stram finanspolitik er især, at man først griber ind, når en høj økonomisk aktivitet gennem et indkomstkapløb har ført til et for højt omkostningsniveau. Finanspolitiske indgreb får jo ikke omkostningsniveauet til at falde igen af sig selv.

Indkomspolitik er fastsættelse af løn-avance- og udbyttestop (helhedsløsningen i 1963) eller i hvert fald loft over stigningen i indkomsterne. Ved samtidig at gribe ind over for alle indkomstgrupper og søge at begrænse pengeindkomststigningerne, så de nogenlunde svarer til produktionsstigningerne (den reelle økonomiske vækst) prøver man at forhindre det indkomstkapløb, som let fører til inflation og valutaunderskud.

Handels- og valutapolitik er dels indgreb for at påvirke landets handelsbetingelser på verdensmarkedet, f. eks. gennem handelsaftaler, dels indgreb over for omvekslingen af indenlandske og udenlandske penge, især i form af ændring af valutakurserne (devaluering/revaluering).

Nationalbanken er Danmarks centralbank og indtager i flere henseender en særstilling blandt pengeinstitutterne. Alle danske pengesedler er fremstillet i Nationalbankens seddeltrykkeri. Banken er også ene om at sætte de danske mønter i omløb, idet den køber hele produktionen af skillemønt af »Den kongelige Mønt«,

som er et statsforetagende. Nationalbanken er centrum for omsætningen af udenlandsk valuta og ligger inde med den overvejende del af landets valutareserve. Nationalbanken er statens hovedbankforbindelse og virker som »bankernes bank«. Nationalbankens overskud tilfalder statskassen. Nationalbankens forbindelse ud i omløbet kan skematisk vises således:

Den punkterede streg adskiller de forretninger, banken ikke er herre over, fra dem, den selv kan dirigere.

Banker og sparekasser. Disse institutters vigtigste opgave er kapitalformidling. De modtager indskud og yder lån. Endvidere påtager de sig at sørge for en række betalinger for kunderne. Fra 1. januar 1975 gælder der en fælles lov for bank- og sparekassevirksomhed. Den nye lov fastslår følgende definitioner: »Banker er aktieselskaber, og sparekasser er selvejende institutioner, der driver bank- og sparekassevirksomhed, hvorved forstås funktioner i forbindelse med omsætning af penge, kreditmidler og værdipapirer og dermed forbundne serviceydelser«.

Realkreditinstitutter. Belåning af fast ejendom (prioritering) sker i Danmark i udstrakt grad gennem særlige realkreditinstitutter. Disse prioriteringsinstitutters opgave består udelukkende i at skaffe medlemmerne – dvs. ejendomsbesiddere,

som ønsker at belåne deres ejendom – langfristede lån. Dette gør indstitutterne ved – efter en vurdering af den enkelte ejendoms værdi – at udstede standardiserede og derfor let omsættelige værdipapirer, udstedt til ihændeherne. Værdipapirerne er kasseobligationer, som låntageren eller realkreditinstituttet kan sælge på det åbne marked og derved skaffe kontanter. Kursen på obligationer fremkommer ved handel på Børsen. Lånene tilbagebetales over en år-række med en fast halvårlig ydelse, der dækker rente af restgælden og afdrag på lånet.

2.2. Eksempler på økonomiske sammenhænge

Prisdannelsen bestemmes af de forhold, som påvirker efterspørgsel og udbud. Herunder hører fri konkurrence, monopol og monopolistisk konkurrence, konkurrencebegrænsende aftaler mellem virksomhederne, reklame og andre konkurrencemidler samt lovgivning om pris- og konkurrenceforhold, herunder monopolloven.

Løndannelsen fremkommer for de fleste lønmodtagere efter forhandling mellem arbejdsmarkedets organisationer (overenskomstforhandlingerne) suppleret med bestemmelserne om automatisk dyrtidsregulering og mulighederne for løngliding.

Forventningernes betydning. Økonomiske forventninger giver ofte anledning til »selvopfyldende profetier«, idet forventningerne tilskynder folk til i økonomisk henseende at handle sådan, at forventningerne netop realiseres. Hvis folk

f. eks. regner med, at inflationen fortsætter, vil de i tillid hertil forbruge og stifte gæld i højere grad og opspare i mindre grad, end hvis de ikke ventede fortsat inflation. Dermed skaber de selv forudsætningerne for, at den fortsætter. Hvis der opstår rygter om devaluering af f. eks. det engelske pund, vil mange lande sælge deres beholdninger af pund, mens de endnu er noget værd, og i stedet holde deres valutareserve i andre valutaer, som de har mere tillid til. Det store udbud af engelske pund vil imidlertid presse prisen (kursen på pundet) ned og altså netop føre til den forventede devaluering.

En selvforstærkende proces, en såkaldt »sneboldeffekt« eller multiplikatorvirkning, er et karakteristisk led i forklaringen på økonomiske op- og nedgange (konjunkturbevægelser). Når f. eks. landmændene får større indkomster, kan de øge deres efterspørgsel fra andre befolkningsgrupper, som derved får forøget deres indkomst, og når der ansættes flere personer i den offentlige administration, stiger det private forbrug med et større samlet beløb end det, hvormed de nyansatte i første omgang aflønnes, fordi pengene fortsætter videre ud i kredsløbet.

Idet pengene går fra hånd til hånd, forstærkes virkningen på produktion og beskæftigelse.

2.3. Eksempler på økonomisk-statistiske udtryksformer

Tabeller.

En tabel er en systematisk opstilling af et ordnet statistisk materiale, dvs. tal-

mæssige oplysninger gengivet i en bestemt form.

Tallene er ordnet lodret i søjler og vandret i rækker, én søjle og én række for hver undergruppe foruden en i alt-søjle og en i alt-række. Når tabellen »læses«, sker det bedst ved at starte i i alt-tallene og derfra splitte op i under-

grupperne ved hjælp af søjlerne og rækkerne.

Procentvise fordelinger.

Tal bliver først spændende, når de sammenlignes med andre tal. Dette kan f. eks. gøres ved hjælp af procentvise fordelinger:

Privat og offentlig opsparing 1956 og 1965

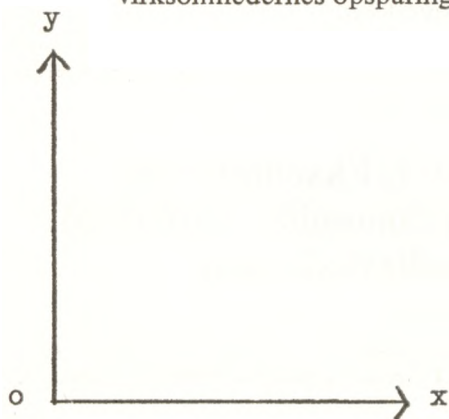
	1956		1965	
	millioner kr.	% af ialt	millioner kr.	% af ialt
offentlig opsparing	1 517	28	3 990	27
privat opsparing i virksomhederne	1 542	29	3 941	26
privat opsparing i husholdningerne	2 306	43	7 001	47
ialt	5 365	100	14 932	100

Procenttallene udregnes således:

1956: samlet opsparing 5 365 millioner kr. = 100 %

heraf udgør den offentlige opsparing $\frac{1\,517 \cdot 100}{5\,365} = 28,2 \%$

virksomhedernes opsparing osv. $\frac{1\,542 \cdot 100}{5\,365} = 28,7 \%$

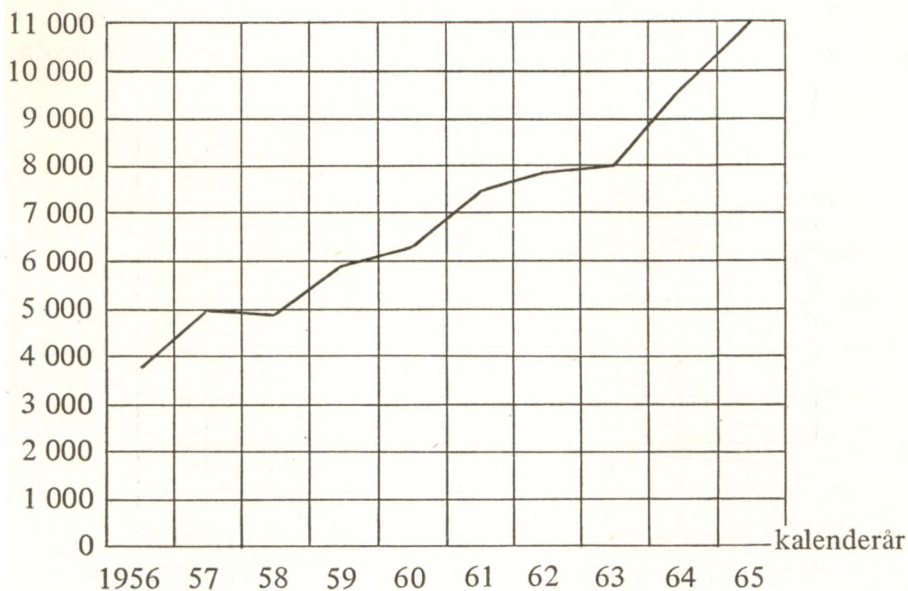

Koordinatsystem og grafiske afbildninger

På x-aksen afsættes tidsintervaller (jfr. eksemplet nedenfor) og på y-aksen en passende målestok for de oplysninger, man ønsker at illustrere.

Den private opsparing 1956 – 1965

millioner kr.

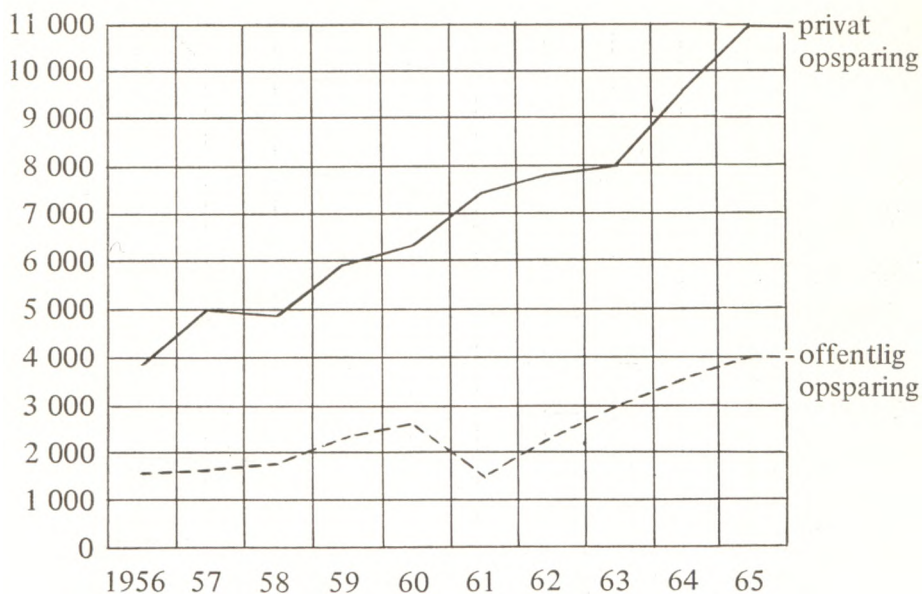

Når man forbinder en række punkter indtegnet i et koordinatsystem, fremkommer en kurve, som belyser udviklingen – her for den private opsparing – i løbet af den betragtede periode. Hvis man ønsker at sammenligne udviklingen

i en række størrelser, kan man indtegne flere kurver i samme koordinatsystem, én for hver talrække med hver sin signatur, som skal forklares i tilknytning til koordinatsystemet.

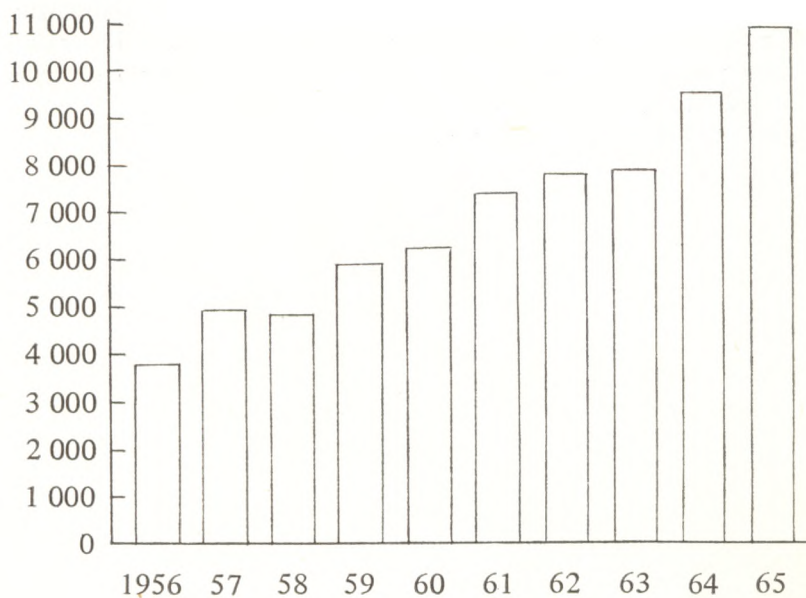
Privat og offentlig opsparing 1956 – 1965

millioner kr.

millioner kr.

Den private opsparing 1956 – 1965

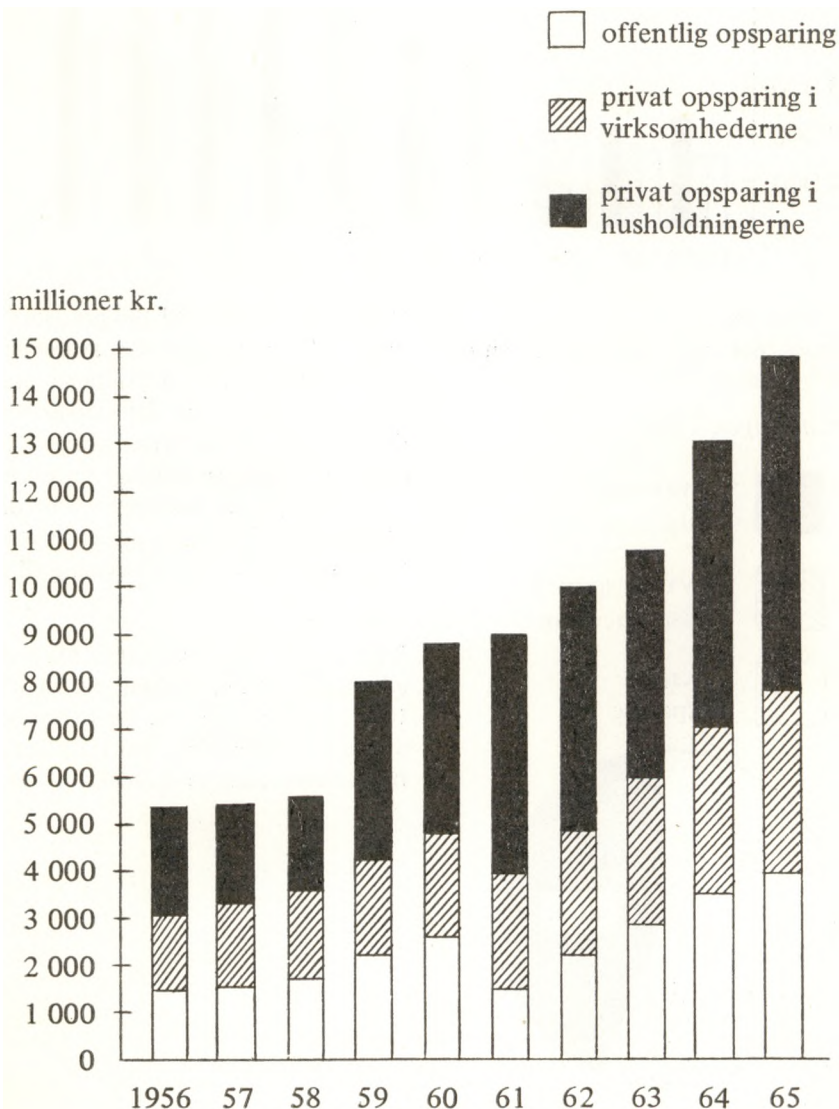
Søjlediagram.

Et søjlediagram består af en række søjler, hvis højder er udtryk for de størrelser, der skal sammenlignes.

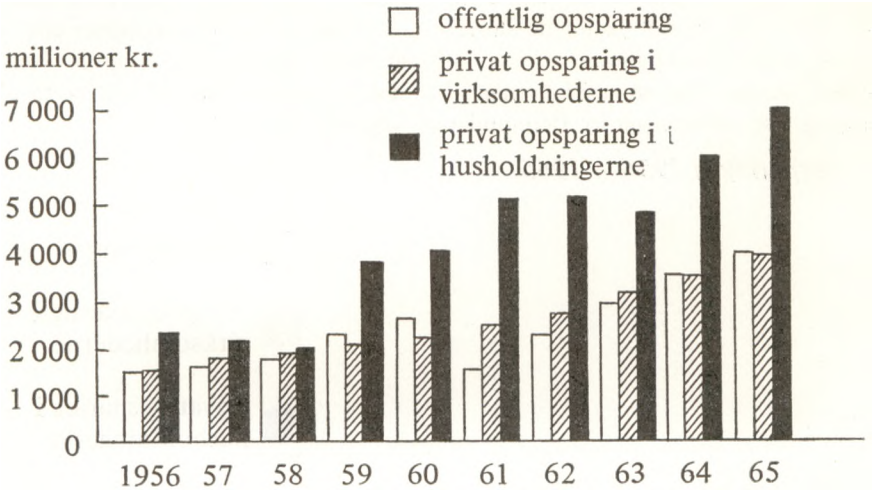
Også i sådanne diagrammer kan man på én gang vise udviklingen for flere under-

grupper. Det kan gøres på forskellig måde, f. eks. ved at angive én søjle for hvert år delt op i undergrupper eller ved, at hver undergruppe angives ved sin søjle – samlet år for år (jfr. de to efterfølgende diagrammer).

Opsparingen 1956 – 1965

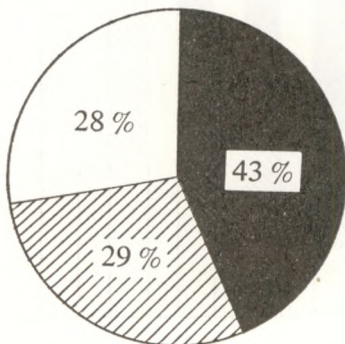
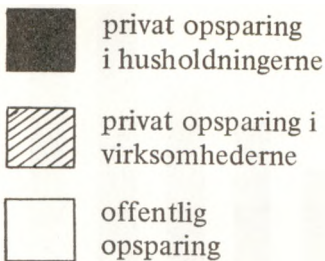
Opsparingen 1956 – 1965

Cirkeldiagram.

Anvendes, når man vil fremhæve en opdeling i undergrupper:

Opsparingen 1956

Cirklens 360° svarer til 100 pct., som fordeles på undergrupperne svarende til disses procentandel. Udsnittene ordnes som regel således, at det største begynder »kl. 12«, og de øvrige placeres efter størrelse i visernes retning. En eventuel »i øvrigt-gruppe« anbringes som oftest til sidst. De signaturer, der er anvendt i tegningen, forklares i tilknytning til den.

Indekststal.

Indekststal er ofte procenttal. Man tager udgangspunkt i et basistal, der sættes til 100, og udtrykker alle de øvrige tal i procent af basistallet. Den talrække, der fremkommer, kaldes et indeks.

Eksempel:

Rådighedsbeløbet 1956-68. (Årets priser).

Basisår 1956.

År	Millioner kr.	Indeks
1956	33 423	100
1957	35 175	105
1958	36 225	108
1959	40 906	122
1960	44 834	134
1961	50 012	150
1962	57 225	171
1963	58 861	176
1964	68 844	206
1965	76 989	230
1966	84 937	254
1967	93 425	280
1968	102 449	307

Ved sammensatte eller vejede indeks er indekstallene udtryk for den gennemsnitlige udvikling i en række tal (priser eller mængder), der betragtes under ét. Der opstår her et problem i forbindelse med fastlæggelse af de enkelte prisers eller mængders betydning (vægt) i gennemsnitsberegningen. Reguleringspristallet og forbrugerpristallet er sådanne sammensatte indeks.

2.4. Eksempler på emner i undervisningen

1. *Den økonomiske sammenhæng.* Sammenhængen mellem ressourcer, produk-

tionsresultat og indkomster, herunder samfundets økonomi sat i relation såvel til den enkeltes økonomi som til forskellige gruppers og andre staters økonomi. Det vil i denne forbindelse være rimeligt på et konkret grundlag at beskrive det danske samfunds økonomiske forhold og økonomiske udvikling f. eks. gennem det seneste tiår.

2. *Den økonomiske fordeling* (både efter produktionsfunktion og på personer), herunder ulighed mellem sociale grupper og regioner, f. eks. I-lande og U-lande.

3. *Forskellige økonomisk-politiske systemer*, herunder især en sammenligning mellem rammeøkonomi (som f. eks. Danmarks) og en socialistisk økonomi.

4. *Udenrigsomsætning og valutaforhold*, herunder verdenshandelen og internationalt økonomisk samarbejde.

5. *Den økonomiske politik*, herunder økonomisk »diagnose« (kortlægning af det økonomiske klima) og »prognose« (skøn over den økonomiske udvikling, den økonomisk-politiske målsætning), valg af økonomisk-politiske indgreb og forsøg på vurdering af virkningerne for forskellige befolkningsgrupper og -områder.

6. *Velstand* (herunder økonomisk vækst), *velfærd og miljø*.

3 Undervisningens tilrettelæggelse

3.1. Almindelige bemærkninger

Det vil formodentlig ofte være hensigtsmæssigt, at undervisningen tager sit udgangspunkt i det økonomiske »værktøj« – det vil først og fremmest sige en række væsentlige økonomiske begreber og vigtige økonomiske sammenhænge og udtryksformer.

Imidlertid er det afgørende, at indlæringen af disse økonomiske begreber, sammenhænge og udtryksformer ikke sker isoleret som en slags samfundsøkonomiske »staveøvelser«, men i forbindelse med konkrete økonomiske problemer. Ellers mister stoffet, som i sig selv ofte kan være vanskeligt tilgængeligt, uvægerligt elevernes interesse.

Gennem arbejdet med økonomiske og økonomisk-statistiske oplysninger øves eleverne i at opsøge og sammenstille et materiale, som er dækkende til belysning af en forelagt samfundsøkonomisk problemstilling.

Af egnet materiale kan i denne forbindelse nævnes avisartikler, beretninger og rapporter fra økonomiske og sociale institutioner, kommissionsbetænkninger, statistisk årbog, statistisk tiårsoversigt m. v.

Som eksempler på deres anvendelse i undervisningen kan der peges på:

a. Opsøgning og sammenstilling af økonomisk-statistisk materiale og opstilling og tolkning af enkle tabeller, indeks, kurver og diagrammer.

b. Tolkning af avistekster om et forelagt samfundsøkonomisk emne (f. eks. »trontalen«, en finanslovdebat, arbejdsmarkedsforhandlinger, en diskontoændring, en valutakursændring) med den opgave at »oversætte« teksten til økonomiske begreber og udtryk eller omvendt at forklare begreber og fagudtryk i dagligt sprog.

c. Tolkning af økonomiske passager fra forskellige politiske partiprogrammer med den opgave at afdække ligheder og forskelle samt eventuelle selvmodsigelser.

d. Sammenstilling af flere udtalelser om samme økonomisk-politiske emne eller begivenhed (f. eks. regeringens og oppositionens vurdering af den økonomiske situation og foreslåede økonomisk-politiske indgreb, arbejder- og arbejdsgiversynspunkter på overenskomstforhandlingerne om lønforhøjelser og kortere arbejdstid, forskellige erhvervsorganisationers syn på virkningerne af en devaluering af den danske krone, for-

skellige befolkningsgruppers fordele eller ulemper ved en kraftig inflation, en kreditstramning). Opgaven er da at finde frem til og forklare forskelle i synsmåde.

e. Analyse af udtalelser fra regering og opposition om økonomisk-politiske målsætninger og valg af indgreb med den opgave at omskrive udtalelserne til elevernes eget sprog.

f. Analyse af en række økonomisk-politiske indgreb med den opgave at fremhæve de mange forskellige virkninger, indgrebet sandsynligvis vil få (f. eks. virkninger på beskæftigelsen, produktionen, importen, eksporten, indkomsterne, priserne, forbruget, investeringerne og fordelingen).

Arbejdet med økonomisk (og økonomisk-statistisk) materiale som det nævnte egner sig godt til gruppearbejde, f. eks. indsamling, bearbejdelse og vurdering af materiale, som forelægges til drøftelse i klasserne eller rollespil, hvor enkeltpersoner eller grupper gennemspiller forskellige økonomisk-politiske roller f. eks. som talerør for forskellige politiske partier, forskellige interesseorganisationer eller forskellige nøglepersoner på den økonomisk-politiske arena (statsministeren, finansministeren, nationalbankdirektøren osv.).

3.2. Emnet »Den økonomiske sammenhæng« kan tilrettelægges på følgende måde:

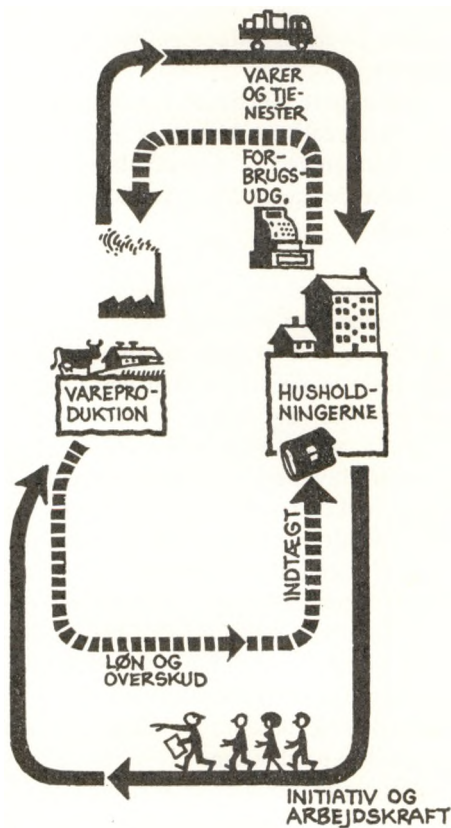
Det økonomiske liv kan i »fugleperspektiv« beskrives som et kredsløb mellem

forbrug og produktion. De to faste holddepunkter i dette kredsløb er husholdningerne og virksomhederne.

Husholdningerne er et udtryk for forbrugssiden af det økonomiske liv. Her afgøres det, hvor mange penge der skal gives ud til de forskellige varer, og om hele indtægten skal bruges straks eller noget skal spares op.

Virksomhederne – erhvervslivet – er produktionssiden af det økonomiske liv. Her afgøres det, hvilke varer der skal fremstilles og forhandles, og hvordan det bedst kan gøres.

I virkeligheden er der to kredsløb: et varekredsløb og et pengekredsløb.

Varekredsløbet fortæller om varenes fremstilling og forbrug, mens penge kredsløbet fortæller om betalingerne for fremstillingen og erhvervelsen af varerne (jfr. tegningen).

Dette helt simple kredsløb viser det selvforsynende samfund uden økonomisk forbindelse med udlandet. De private husholdninger yder her en arbejdsindsats i produktionen, som helt og holdent anvendes til forbrug – man lever fra hånden i munden uden tanke for fremtiden. Der er hverken opsparring eller investering. I dette kredsløb er såvel produktionen som forbruget udelukkende bestemt af private ønsker og beslutninger. Der er ingen offentlig økonomi og derfor hverken offentlige ydelser eller skatter.

For at gøre billedet af det økonomiske liv mere realistisk udbygges »modellen« efterhånden ved, at man skridt for skridt forlader de meget forenkling forudsætninger.

Det første skridt er opdelingen af produktionen i en strøm af varer og tjenesteydelser, der er bestemt til øjeblikkeligt forbrug, og en strøm af varer og tjenesteydelser til vedligeholdelse og udbygning af produktionsmaskineriet, den såkaldte investering. Svarende hertil opdeles indkomststrømmen i én gren, der viser udgifterne til forbrug, og én gren – nemlig resten af indkomsten – der viser opsparringen. Det er opsparringens opgave at holde igen på forbruget og dermed sikre, at der bliver produktionskræfter tilovers til investeringerne, som skal sikre og forbedre grundlaget for den fremtidige produktion.

Det næste skridt er en konstatering af, at samfundene i virkeligheden ikke er

selvforsynende, men at de gennem import fra andre lande ofte får betydelige tilførsler af varer og tjenesteydelser i bytte for eksport af egne produkter. Gennem denne vareudveksling øges velstanden for alle de lande, som handler, fordi det enkelte land nu får lejlighed til at specialisere sig og arbejde i stordrift.

De betalinger over grænserne, som udenrigsomsætningen medfører, vanskeliggøres af, at de forskellige lande har hver sit pengesystem. Der må derfor, når der handles, ske en omveksling af valutaerne (de enkelte landes penge) gennem bankerne.

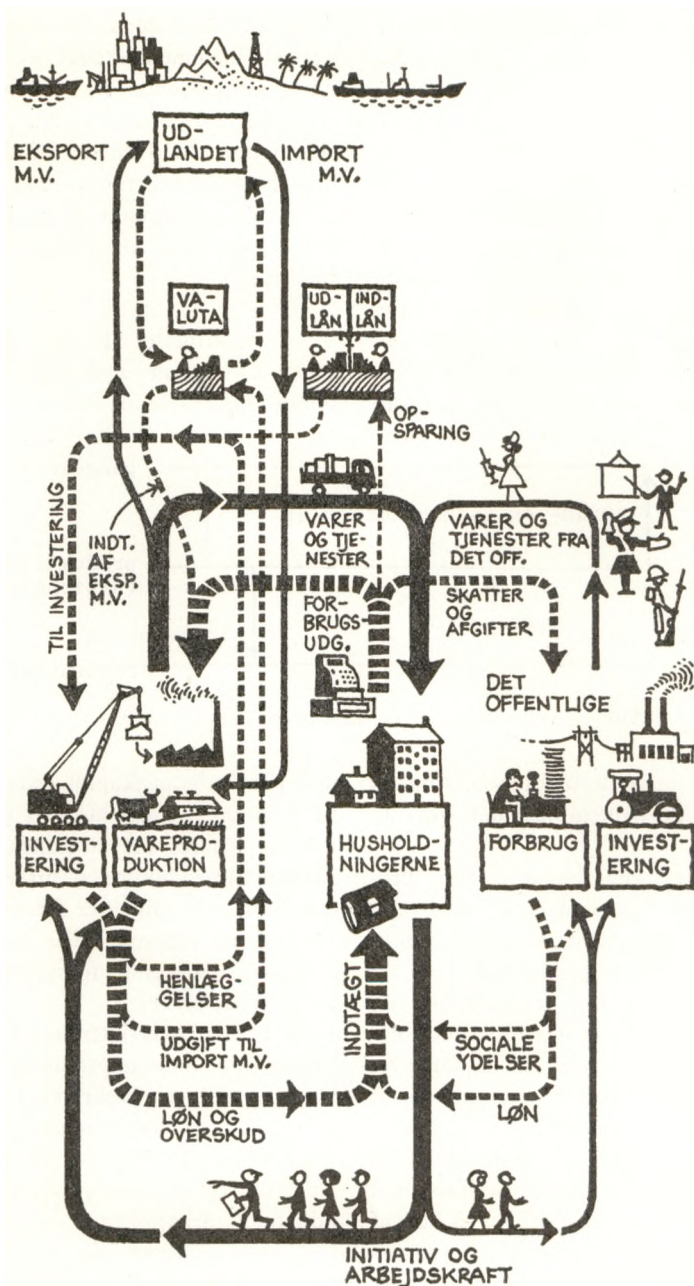
Det tredje skridt består i en tilføjelse til de private kredsløb af den offentlige økonomi, dvs. statens og kommunernes udgifter og indtægter.

En del af produktionen af varer og tjenesteydelser, de såkaldte kollektive goder, sættes her i gang af staten og kommunerne. Strømmen af arbejdskraft og andre produktionsydelser deles derfor i to: én, der viser indsatsen i det private erhvervsliv, og én, der viser indsatsen i de offentlige institutioner.

For at begrænse pengestrømmen i kredsløbet opkræver det offentlige hos borgerne skatter, som anvendes til udbetalingerne fra det offentlige, f. eks. løn til embedsmændene og sociale ydelser.

Den sidste tilføjelse til det økonomiske kredsløb er Nationalbanken, landets centrale bank, som sætter penge i omløb, bl. a. gennem udlån til de private banker og til staten. Nationalbankens mulighed for at formindske pengemængden viser sig især ved, at den kan gøre det dyrt og svært at låne for de private banker (kreditstramning). Nationalbanken kan derimod ikke bestemme statens lånepolitik.

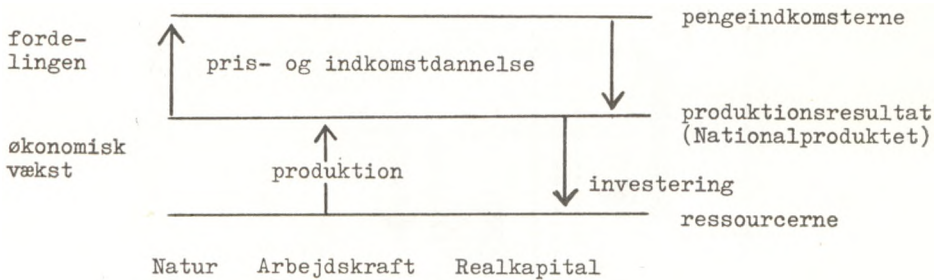
Det sammensatte kredsløb ser herefter sådan ud:

Selv denne langt mere udviklede kredsløbsmodel er imidlertid en stærk forenkling af virkeligheden. Der kunne foretages endnu en række opdelinger af vare- og pengestrømmene. Vi kunne således spalte udenrigsomsætningen op og se på Danmarks handel med forskellige markedsområder, eller med hvert enkelt af de fremmede lande, i stedet for at se på handelen med udlandet under ét. Vi kunne også betragte statens økonomi og kommunernes økonomi hver for sig i stedet for at slå dem sammen og tale om det offentlige økonomi. Og vi kunne behandle sparekasser og banker som to

forskellige typer af pengeinstitutter. Vi kunne også dele erhvervsvirksomhederne op i dem, der sælger deres produkter på hjemmemarkedet – med eller uden konkurrence fra udlandet – og dem, der eksporterer deres produktion eller i hvert fald en del af den. Heller ikke husholdningerne er ens set fra et økonomisk synspunkt, bl. a. fordi deres indkomstforhold og forbrugsvaner er forskellige.

En beskrivelse af den økonomiske sammenhæng kan også tage sit udgangspunkt i nedenstående skitse:

De to nederste lag udtrykker samfundets økonomi, det øverste lag den private økonomi.

Gennem et samarbejde mellem produktionskræfterne skabes i erhvervene et produktionsresultat, nationalproduktet. En del af årets produktion – de såkaldte investeringer – vedligeholder og forbedrer realkapitalen (produktionsapparatet) med det resultat, at nationalproduktet næste år kan forøges (økonomisk vækst). Produktionsresultatet fordeles i det moderne samfund ved hjælp af penge. Den enkelte yder en indsats mod en vis indkomst, som gives ud til køb af andres produktionsindsats. Borgernes ønske om stigende indkomst kan resul-

tere i et indkomstkapløb, som kan føre til inflation. En del af årets produktion må eksporteres for at skaffe brændsel, råvarer til produktionen, maskiner og en lang række færdigvarer fra andre lande (importen). Herved rådes der bod på Danmarks beskedne forsyning med naturlige ressourcer.

Ud fra tiårsoversigten kan erhvervenes bidrag til nationalproduktet og indkomstfordelingen beskrives. Ud fra disse kan foretages sammenligninger mellem de økonomiske vilkår i et I-land som Danmark og et U-land, som mangler veluddannet arbejdskraft og realkapital. Det danske økonomiske system med privat ejendomsret til og privat udbyttet

af produktionsapparatet kan sammenlignes med et socialistisk system med kollektiv ejendomsret til natur og realkapital.

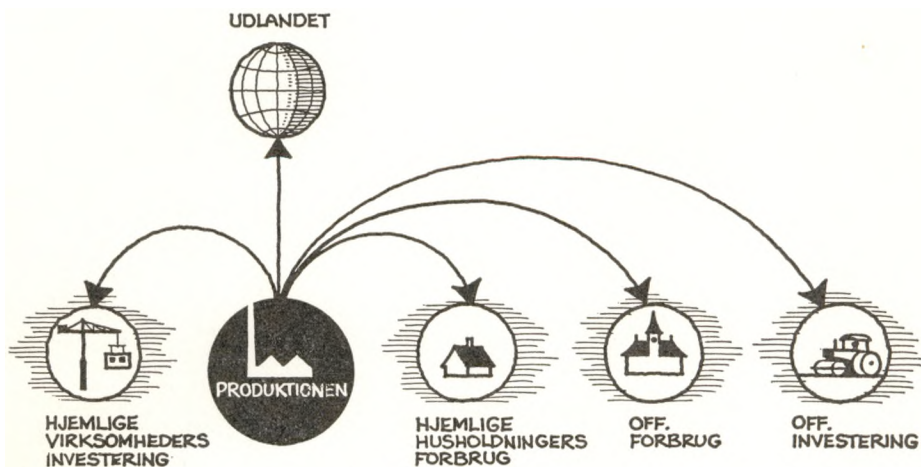
3.3. Emnet »Den økonomiske politik« kan have følgende indhold:

Den økonomiske politik omfatter overvejelser i forbindelse med styring af det økonomiske liv. For at kunne gribe hensigtsmæssigt ind i den økonomiske sammenhæng må man dels have så klart et billede som muligt af den aktuelle økonomiske situation, »det økonomiske klima« (produktion, beskæftigelse, pris- og lønudvikling, valutaforhold), dels et skøn over den forventede udvikling i disse økonomiske størrelser inden for den nærmeste fremtid.

De oftest fremhævede økonomisk-politiske målsætninger er høj og stabil be-

skæftigelse, stærk økonomisk vækst, stabile priser, valutaligevægt og indkomst-udjævning. Visse midler (indgreb), som søger at virkeliggøre målsætningerne ved at begunstige den danske økonomi på bekostning af den udenlandske – gennem told, direkte importregulering og/eller devaluering af den danske krone – kan i dag kun anvendes i beskedent omfang eller slet ikke på grund af internationale gensidige aftaler (GATT, OECD, EF og IMF). Tilbage bliver indgrebene på »hjemmebane« – først og fremmest penge- og kreditpolitik (især diskontoændring og stramning eller letelse af kreditloftet), finanspolitik (ændring af omfanget af de offentlige udgifter og/eller skatterne) og indkomstpolitik (direkte indgreb over for indkomsterne, f. eks. løn-, pris- og/eller avancestop, »indefrysning« af dyrtidsportioner).

Anvendelsen af importen plus produktionen (nationalproduktet) kan kort skitseres således:

Efterspørgselen efter produkterne tager således form af eksport, privat og offentligt forbrug samt private og offentlige investeringer. Den økonomiske politiks midler må derfor sættes ind over for disse 5 »krumtappe« i det økonomiske ma-

skineri. Her skal der hældes »olie« og »sand« i, når man (dvs. regeringen, folketinget eller Nationalbanken) ønsker henholdsvis at lette og stramme den økonomiske aktivitet.

Læseplanudvalgets fagudvalg

Fagudvalg 1

Formændene for de respektive fagudvalg og underudvalg

Fagudvalg 2

Skoleinspektør Mogens Andersen (*formand*)
Skoleinspektør Karl Brøcher
Lektor Hans Jørgen Schiødt
Viceinspektør L. Nabe Nielsen (*sekretær*)

Fagudvalg 3

Skolebestyrer B. Christensen-Dalgaard
(*formand*)
Overlærer Anders Johansen
Afdelingsleder Tage Werner
Fagkonsulent F. Tommerup Jensen
(*sekretær*)

Fagudvalg 4

Overlærer Kaj Varming (*formand*)
Lærer Gunnar Hansen
Professor Kjeld Winding
Fagkonsulent Arne Sloth Carlsen (*sekretær*)

Fagudvalg 5

Undervisningsinspektør Jens Bach (*formand*)
Skoleinspektør Ann Jeppesen
Afdelingsleder Ole B. Larsen
Fagkonsulent Knud Hansen (*sekretær*)

Fagudvalg 6

Viceskoledirektør Emil Pedersen (*formand*)
Overlærer Kirsten Kjersgaard
Professor Gunnar Heerup
Fagkonsulent Chresten Skov (*sekretær*)

Fagudvalg 7

Overlærer Else Byrith (*formand*)
Skoleinspektør Karl Erik Jørgensen
Professor Poul Steller
Fagkonsulent Asger Byrnak (*sekretær*)

Fagudvalg 8

Skoledirektør mag. art. Kr. Thomsen Jensen
(*formand*)
Sektionschef Johan Engelhardt
Professor Carl Aage Larsen
Viceinspektør J. J. Christensen (*sekretær*)

Læseplanudvalgets underudvalg

Børnehaveklasser

Viceskoledirektør Ingolf Haubirk (*formand*)
Børnehaveklasseleder Gerda Christensen
Undervisningsinspektør Agnete Engberg
Viceskoledirektør Thorkil Holm
Viceskoledirektør Peter Vedde
Afdelingsleder Hans Vejleskov
Fagkonsulent Merete Rein (*sekretær*)

De to første skoleår

Overlærer Kirsten Kjersgaard (*formand*)
Lærer Bente Christiansen
Undervisningsinspektør Agnete Engberg
Professor Carl Aage Larsen
Afdelingsleder Hans Vejleskov
Afdelingsleder Tage Werner
Fagkonsulent Asger Byrnak (*sekretær*)

Prøver og deres anvendelse

Skoledirektør Poul Erik Jacobsen (*formand*)
Afdelingsleder Jørgen Gregersen
Undervisningsinspektør B. Kehlet Nørskov
Fagkonsulent F. Tommerup Jensen
(*sekretær*)

Specialundervisning

Overlærer Kaj Varming (*formand*)
Skoledirektør Niels Jørgen Bisgaard
Ledende skolepsykolog Kai Gjørtz-Laursen
Undervisningsinspektør I. Skov Jørgensen
Afdelingsleder Ole B. Larsen
Fagkonsulent Asger Byrnak (*sekretær*)

Undervisningsvejledning for folkeskolen . Udkast

Hidtil udkommet:

1 Dansk	18 Valgfaget Kemi
2 Matematik	19 Valgfaget Elektronik
3 Fysik/Kemi	20 Barnepleje
4 Kristendom/Religion	21 Færdselslære
5 Historie	22 Maskinskrivning
6 Geografi	23 Motorlære
7 Biologi	24 Datalære
8 Musik	25 Håndarbejde
9 1.-2. klasse	26 Hjemkundskab
10 Fremmedsprog	27 Formning
11 Undervisningsmidler	28 P-fag
12 Børnehaveklasser	29 Samtidsorientering
13 Psykologi/Sociologi	30 Uddannelses- og erhvervsorientering
14 Drama	31 Klasselærerkfunktionen
15 Sløjd	32 Orienteringsfag
16 Idræt	33 Økonomi
17 Filmkundskab	34 Virksomhedslære
	35 Specialundervisning

Forhandles af:

LÆRERFORENINGERNES MATERIALEUDVALG
UPSALAGADE 6 — 2100 KØBENHAVN Ø